

SJUNDE AVDELNINGEN

Forum Romanum

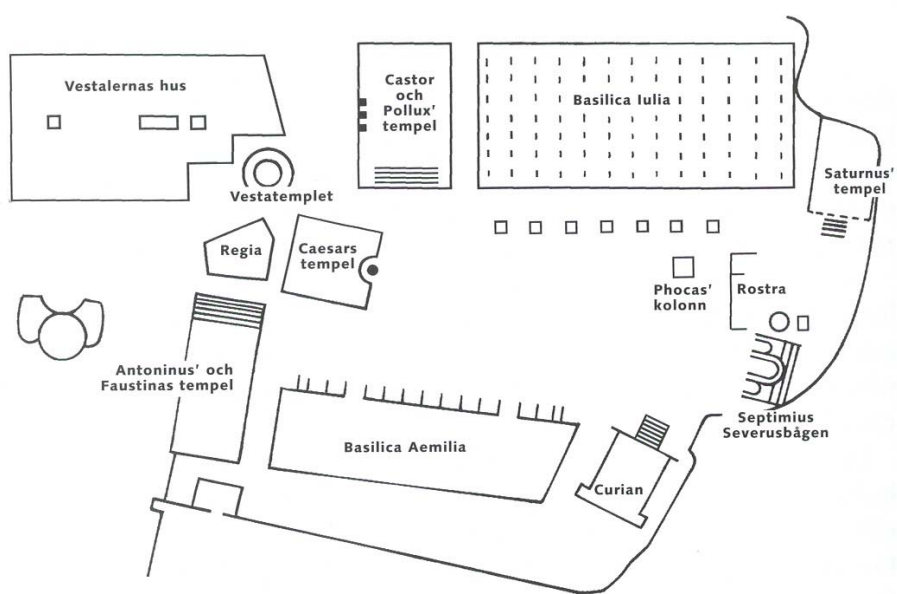
Kurian på Forum Romanum, senatens sammanträdeslokal

Först under Julius Caesar, kejsar Augustus och efterföljande kejsare skapades det Forum, som vi i dag kan se delar av. Vid Forum sammanträdde senaten i sin samlingslokal, *curia*. Den nuvarande kurian byggdes upp i slutet av 200-talet, efter en brand. Kurians väggar saknar i dag forntidens marmor och stuckbeklädnad. Bronsdörrarna är exakta kopior av de antika, som sedan 1600-talet finns i Laterankyrkan i Rom. Nära kurian stod *Rostra*, talartribunen. Efter en sjöseger på 300 talet f. Kr. prydde romarna podiets framsida med skeppsrammar av brons (*rostrum*, i N ramm).

På Forums kortsida mot Capitolium reste sig Saturnustemplet, *templum Saturni*, med byggnadsdelar från republikens äldsta tid. Det var i detta

tempels källare som statskassan förvarades och det var dit som Julius Caesar skyndade efter övergången av Rubicon. Tribunen Metellus sägs då ha ställt sig framför dörren och för Caesar framhållit det viktiga i att tänka på lagarna. Caesar uppges då ha svarat: 'Vapnets tid är inte lagarnas tid. Öppna eller jag dödar dig. Du vet att det ligger bättre till för mig att handla än att tala.' Metellus fann det då lämpligt att lämna ut pengarna.

I *basilikorna* förekom bl. a. handel med varor i större partier och fastställdes priser för transporter till sjöss och till lands. Byggnadstypen var karakteristisk: ett högt mittskepp med lägre sidoskepp. Den går igen i de flesta av västerlandets kristna kyrkor. På Forums sydsida lät Caesar och Augustus uppföra den hundra meter långa *Basilica Iulia*. Av den kvarstår i dag själva stengolvvet med flera rader av kolonnbasier. Öster om Basilica Iulia reste sig templet åt Castor och Pollux samt det cirkelrunda Vestatemplet och Vestalernas hus, *Aedes Vestae* och *Atrium Vestalium*.

Plan över Forum Romanum

Uppgift 1

Se uppslagsordet Forum Romanum i Nationalencyklopedin! Vandra i tanken förbi kurian, Septimius Severusbågen, Rostra, Saturnustemplet, Basilica Iulia, Castor och Pollux tempel, Caesars tempel, Vestatemplet och Vestalernas hus!

Via Sacra, den heliga vägen, går förbi Titus' triumfbåge som restes efter segern över judarna och Jerusalems förstörelse år 70 e. Kr.

Presens konjunktiv

Modus konjunktiv används i latinet när man vill uttrycka t. ex. en uppmaning eller en önskan, en möjlighet eller en tvekan. I svenskan kvarlever endast några få konjunktivformer, t. ex. 'Leve brudparet!', 'Om jag ändå vore rik!' I övrigt är modus konjunktiv i svenskan ersatt av modala hjälpverb: 'må/måtte', 'skall/skulle', 'skulle kunna', 'bör eller 'låt oss...'

För presens konjunktiv i latinets *andra, tredje och fjärde konjugationerna* används konjunktivsuffixet **-a-**, t. ex. **viv-á-t** (må han/hon leva).

I *första konjugationen* med presensstam på **-a** kan inte konjunktivsuffixet **-a-** användas. Här används i stället suffixet **-e-**, varvid verbstammens **-a-** smälter samman med konjunktivsuffixet **-e-**: (ora-emus>) **oremus** (må vi bedja, låt oss bedja).

Notera följande:

1. **Konjunktiv i huvudsats** skall vid översättningen alltid återges med t. ex. 'må/måtte', 'låt oss' (första person pluralis), 'bör', 'skall/skulle', 'skulle kunna' eller svensk konjunktiv. Exempel:

Vide-a-nt cónsules ... Må konsulerna se till ... (konjunktiv uttrycker uppmaning)

Quid dic-a-m? Vad skall jag säga? (konjunktiv uttrycker tvekan)

Utínám (= O att) *Amanda me ame-t!* Måtte Amanda älska mig! (konjunktiv uttrycker önskan)

2. **Konjunktiv i vissa bisatser** skall vid översättning återges med 'skall/skulle', nämligen

a) konjunktiv i **objektsbisatser** efter viljeverb (*ut* att, *ne* att inte): *Dux ímperat ut hoc faciánt.* Ledaren ger order om att de skall göra detta.

Likasa i förfluten tid: *Dux ímperavit ut hoc facerént.* Ledaren gav order om att de skulle göra detta.

b) konjunktiv i **avsiktsbisatser** (*ut* för att, *ne* för att inte): *Curro, ut in témpore veníam* Jag springer för att (jag skall) komma i tid.

Likasa i förfluten tid: *Currebam, ut in tempore venírem.* Jag brukade springa för att (jag skulle) komma i tid.

Uppgift 2

Studera bönen *Pater Noster*:

Pater noster, qui es in caelis.	caelum, i N himmel
Sanctificétur nomen tuum.	sanctífico 1 göra helig, helga
Adveniat regnum tuum.	advenio 4 komma till
Fiat voluntas tua,	fio 3 (oregelb.) ske
sicut in caelo, et in terra.	sicut såsom et = etiam
Panem nostrum quotidiánum	quotidianus, a, um daglig
da nobis hodie.	do 1 ge
Et dimitte nobis débíta nostra,	dimítto 3 efterskänka, förlåta
sicut et nos dimíttimus	
debitoribus nostris.	débitor, is den som är skyldig
Et ne nos indúcas in tentationem	ne här = non indúco 3 införa
sed líbera nos a malo. Amen.	líbero 1 befria

Vilka konjunktivformer finner du i texten?

Tre kolonner som står kvar från templet åt Castor och Pollux på Forum Romanum.

Sim. Possim

Esse 'vara' (stam *es/s*) och *posse* 'kunna' bildar presens konjunktiv genom konjunktivmorfemet *-i-*: *sim* etc., resp. *possim* (ur **pot(e)-sim*).

sim	possim
sis	possis
sit	possit
simus	possimus
sitis	possitis
sint	possint

Latinska uttryck

(1) Viv<u>a</u>s, cresc<u>a</u>s, vige<u>a</u>s semperque flore<u>a</u>s!	(1) vivo 3 leva cresco 3 växa vigeo 2 bli stark floreo 2 blomstra,
(2) Bib<u>a</u>mus!	(2) bibo 3 dricka
(3) Gaude<u>a</u>mus igitur!	(3) gaudeo 2 vara glad igitur alltså
(4) Audi<u>a</u>tur et <u>al</u>tera pars!	(4) et(iam) även alter, <u>al</u>tera, <u>al</u>- rum annan pars, partis F del, part
(5) Viv<u>a</u>mus, mea Lesbia, atque am<u>e</u>mus... (Catullus)	(5) amo 1 älska
(6) Labor<u>e</u>mus!	(6) labóro 1 arbeta
(7) Prosit!	(7) prosum gagna
(8) Concordia nostra perpetua sit!	(8) concordia, ae F endräkt perpétuus, a, um ständig

Uppgift 3

Vad heter på latin : 'Du lever, du växer, du blir stark och du blomstrar.'

Uppgift 4

Vad heter på latin: 'Vi ber och arbetar.'

Ara Pacis Augustae i Rom, invigningsprocessionen.

EDICTUM CAESARIS AUGUSTI

I denna text (Versio Vulgata, Evangelium secundum Lucam 2, 1-16) möter exempel på presens konjunktiv (suffix **a/e**) och imperfekt konjunktiv (suffix **-re-**) i bisatser, jfr det inledande avsnittet om översättning av konjunktiv i vissa bisatser.

edictum, i N påbud Caesar, Caésaris M kejsare

(1) Et factum est in diébus illis, éxiit edictum a Caésare Augusto, ut describeretur universus orbis.	(1) facio, feci, factum 3B göra, <i>i passiv:</i> ske, hända in diebus i ... dagar (abl. plur. av <i>dies</i> F dag, 5:e dekl.) éx-éo, éx-ii, éx-itum, ex-íre (oregelb.) gå ut ut + imperfekt konjunktiv efter viljeuttryck = 'att ... skulle' de-scribo, de-scripsi, de-scriptum 3, här 'skattskrivna' orbis, is M krets, värld
(2) Haec descriptio prima facta est a praéside Syriae Cyrino.	(2) haec F denna primus, a, um här predikativt attribut: (gjordes) som den första = 'var den första och den gjordes' praeses, praésidis M , här 'ståthållare' Cyrinus, i M egennamn
(3) Et ibant omnes ut profiterentur, singuli in suam civitatem.	(3) ut + imperfekt konjunktiv = 'för att' (avsiktsbisats) pro-fiteor, pro-fessus sum deponens 2 förkunna, anmäla sig singuli, ae, a en i sänder, var och en civitas, tátis F samhälle, stad
(4) Ascendit etiam Ioseph a Galilaea de civitate Nasareth in Iudaeam in civitatem David, quae vocatur Bethlehem, eo quod esset de domo et familia David, ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore praegnante.	(4) a-scendo, a-scendi, a-scensum 3 gå upp a Galilaea de civitate Nasareth hebreiska namn böjs oftast inte: 'från staden N. i Galileen' in Iudaeam in civitatem David 'till Davids stad i Iudeen' eo quod (orsakskonjunktiv) eftersom ut + imperfekt konjunktiv = 'för att' (avsiktsbisats) desponso 1 bortlova; <i>desponsata sibi(=ei) uxore</i> som lovats bort som hustru till honom uxor, uxóris F hustru praegnans, antis havande
(5) Et factum est, cum essent ibi, impleti sunt dies, ut páreret.	(5) impleo, implévi, implétum 2 fylla i, göra fulltalig, fullborda dies nom. plur. pario, péperi, partum 3B föda ut + imperfekt konjunktiv = 'för att' (avsiktsbisats)
(6) Et péperit filium suum primogenitum et pannis eum involvit et reclinavit eum in praesepio, quia non erat eis locus in diversorio.	(6) primogénitus, a, um förstfödd pannus, i M tygstycke in-volvo, involvi, in-volútum 3 rulla in, här 'linda' re-clíno 1 böja tillbaka, lägga ned praesepium, i N krubba quia därför att diversorium, i N värdshus
(7) Et pastores erant in regione eadém vigilantes et custodientes	(7) pastor, óris M herde vígilo 1 vaka custodio 4 vakta vigilia, ae F vakt;

vigilias noctis super gregem suum.

(8) **Et ecce angelus Domini stetit iuxta illos, et claritas Dei circumfulsit illos, et timuerunt timore magno.**

(9) **Et dixit illis angelus: 'Nolite timere! Ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est in civitate David vobis hodie salvator, qui est Christus Dominus.**

(10) **Et hoc vobis signum est: Inveniētis infantem pannis involūtum et pōsitum in praesepio'.**

(11) **Et súbito facta est cum angelo multitudo militiae caelestis laudantis Deum et dicentis:**

(12) **'Gloria in altissimis Deo et in terra homínibus bonae voluntatis!'**

(13) **Ut discesserunt ab eis ángeli in caelum, pastores loquebantur ad ívicem: 'Transeamus usque ad Bethlehem et videamus verbum quod factum est, quod Dominus ostendit nobis'.**

(14) **Et venērunt festinantes et invenerunt Mariam et Ioseph et infantem positum in praesepio.**

custodire vigilias noctis (vakta nattvakter =) hålla vakt om natten **super** (prep. m. ack.) över **grex, gregis** M hjord

(8) **ecce** se **ángelus, i** M ängel **sto, steti, statum** 1 stå **iuxta** (prep. m. ack.) bredvid **cláritas, tátis** F klarhet **circum-fulgeo, circum-fulsi, -** 2 kringstråla, lysa omkring **timeo, timui, -** 2 frukta **timor, óris** M fruktan

(9) **nolite** + infinitiv: används när imperativ negeras (eg. = 'låt bli att ...') **enim** ty **evangelizo** 1 förkunna **erit** futurum av *esse*: 'skall vara' (se nästa avsnitt om futurum) **quia** (nämligen) 'att' **salvátor, óris** M frälsare

(10) **signum, i** N tecken **in-venio** 4 finna; *inveni-e-tis* är *e*-futurum av *invenire*: 'skall finna' (se nästa avsnitt om futurum) **in-fans, antis** barn (någon som inte kan tala; presens particip av *fari* tala, *in* upphävande) jfr fra *enfant*

(11) **súbito** plötsligt **facta est** här "visade sig" **multitudo, údinis** F mängd **militia, ae** F här **caelestis, e** himmelsk **multitudo militiae** (gen.) **caelestis** (gen.) = en stor himmelsk här **laudantis** till **militiae**

(12) **altus, a, um** hög **hominibus bonae voluntatis** åt människorna av en god vilja (genitivus qualitatis)

(13) **ut** med perfekt indikativ (tidskonjunktion) så snart som + svenskt pluskvamperfekt **dis-cedo, dis-cessi, dis-cessum** 3 gå bort **loquor, locutus sum** 3 tala **ad ívicem** till varandra **transeamus** och **videamus** är *a*-konjunktiv av *tránseo* och *video*: 'låt oss gå över ... och se' **verbum quod factum est** = 'det som hänt' **ostendo, ostendi, ostensum** 3 visa

(14) **festíno** 1 skynda; *venire festinantes* gå skyndsamt

Futurum

Tempus futurum används för framtida handling, dvs. när vi ämnar göra något eller när något skall hända. I svenskan sätter vi ett hjälpverb 'skall', 'kommer att' eller 'ämnar' framför huvud verbet för att ange framtida handling.

I latinet bildas futurum simplex (= svenskt futurum) i **första och andra konjugationerna** med tempussuffixet **-b-** och i förekommande fall en kort stödvokal mellan tempussuffix och personsuffix: *i-s, i-t, i-mus, i-tis, u-nt*.

Futurum aktiv

vocá**bo** jag skall kalla
 vocá**bis** du skall kalla
 vocá**bit** han etc. skall kalla
 vocá**bimus** vi skall kalla
 vocá**bitis** ni skall kalla
 vocá**bunt** de skall kalla

Futurum passiv

vidé**bor** jag kommer att synas
 vidé**beris** du kommer att synas
 vidé**bitur** han etc. kommer att synas
 vidé**bimur** vi kommer att synas
 vide**bímini** ni kommer att synas
 vide**búntur** de kommer att synas

I **tredje och fjärde konjugationerna** bildas futurum med tempussuffixet **-e-** och personsuffixen *-m, -s, -t, -mus, -tis, -nt* (i första person är dock tempussuffixet *a*)*.

Futurum aktiv

mittam jag skall skicka
 mittes du skall skicka
 mittet han etc. skall skicka
 mittémus vi skall skicka
 mittétis ni skall skicka
 mittent de skall skicka

Futurum passiv

aúdiar jag kommer att höras
 audiéris du kommer att höras
 audiétur han etc. kommer att höras
 audiémur vi kommer att höras
 audiémini ni kommer att höras
 audiéntur de kommer att höras

*I själva verket är futurum en gammal konjunktiv, jfr suffixen *a/e*. Modus konjunktiv uttrycker något väntat. Den futurala betydelsen är lätt att förstå.

Hjälp för minnet beträffande futurum och konjunktiv

För futurum används i tredje person singularis tempussuffixen **b** (vocabit 1 och videbit 2) och **e** (mittet 3 och audiet 4).

För presens konjunktiv används i andra, tredje och fjärde verbkonjugationerna modussuffixet **a** (videat 2, mittat 3 och audiat 4).

DEUS VOS IUVABIT

(Efter Comenius' latinska läsebok 'Latinkunskapens port' från 1600-talet).

1) Salvete pueri, discite Latinam linguam, pulchram et magnificam!	1) salve, salvete <i>imp.</i> god dag disco, didici , - 3 lära sig magnificus, a, um ståtlig
2) Deus vos iuvabit, magistri vos amabunt, alii vos laudabunt.	2) iuvo 1 hjälpa amo 1 älska alius, a, um annan laudo 1 berömma
3) Ipsi gaudebitis!	3) gaudeo 2 känna glädje

EXERCITIUM

1) Cenabis bene, mi Fabulle, apud me... (ur en dikt av Catullus).	1) ceno 1 äta mi vokativ av <i>meus</i> apud (prep. m. ack.) hos
2) Date, et dabitur vobis. (Luk. 6, 38)	2) do, dedi, datum 1 ge
3) Ille faciet. (Karl IX om Gustav Adolf)	3) facio, feci, factum 3B göra
4) Cras canemus.	4) cras i morgon cano, cecini, cantum 3 sjunga

MARTIALIS

VII:77 Jag ger dig inte min diktbok!

Exigis, ut nostros donem tibi, Tuca, libellos. Non faciam: nam vis vendere, non legere.
éxigo, exégi, exactum 3 driva ut, kräva ut + presens konjunktiv: objektssats efter vilje verbet <i>exigis</i> = 'att ... skall' nostros = meos donem presens konjunktiv på -e-av <i>donare</i> ge libellus, i M bok faciam futurum av <i>facio</i> 3B göra = 'skall göra' vis presens indikativ av <i>velle</i> vilja: <i>volo, vis, vult, vólumus, vultis, volunt</i> ; repetera verbets böjningsformer i sjätte avdelningen vendo, vendidi, venditum 3 sälja lego, legi, lectum 3 läsa
<i>Tuca, du tigger och ber att få mina verk, men förgäves: Råkar en bok i ditt våld, blir den ej läst utan såld.</i> (H. Strömberg)

Uppgift 5

Böj futurum alla personer av a) *appello* 1 kalla, b) *loquor* 3 deponens tala!

CARMINA CATULLI DUO

Gajus Valerius Catullus (ca 87-54 f. Kr) levde som skald i Rom. Han mötte där den kvinna som mer än något annat kom att prägla hans liv och diktning. Han har besjungit henne under täcknamnet Lesbia. Följande dikt kom till efter ett gräl med Lesbia. Med den hoppades Catullus sannolikt att genom låtsad oförsonlighet vinna henne tillbaka.

Läs diktens inledande elva rader i översättning men sök också känna igen ord i den latinska texten!

MISER CATULLE

Miser Catulle, desinas ineptire,
 et quod vides perisse perditum ducas.
 Fulsere quondam candidi tibi soles,
 cum ventitabas, quo puella ducébat,
 amata nobis, quantum amabitur nulla.
 Ibi illa multa tum iocosa fiébant,
 quae tu volebas nec puella nolébat.
 Fulsere vere candidi tibi soles.
 Nunc iam illa non vult: tu quoque,
 impotens, noli
 nec quae fugit sectare nec miser vive,
 sed obstinata mente perfer, obdúra.

Catullus, arme man, var inte dum längre
 och räkna som förlorat det som har svunnit.
 Du har ju levt i klara solars strålskimmer
 och alltid följt din flicka vart hon än ville,
 hon som du älskat mer än någon kan älskas.
 Där lektes då de många gamla skämtlekar
 som du så gärna lekt och hon ej ogärna.
 Visst levde du i klara solars strålskimmer.
 Nu vill hon inte mer, så styr dig du också,
 spring inte efter när hon flyr, fäll ej modet,
 men hårda obevekligt ut och bli stenhård.

Översättning: Arvid Andrén

Fortsätt på originalspråket:

(12) Vale, puella! Iam Catullus obdúrat	(12) vale farväl iam redan, här = nu obdúro 1 hålla ut, vara hård jfr <i>durus</i>
(13) nec te requiret nec rogabit invítam:	(13) nec ... nec varken ... eller re-qui-ro 3 (åter) söka rogo 1 be, fråga invítus, a, um ovillig: (<i>te</i>) <i>invítam</i> mot din vilja
(14) at tu dolebis, cum rogaberis núlla.	(14) at men doleo 2 känna smärta cum rogáberis (b-fut. pass.) då du (kommer att) frågas efter nulla = non
(15) Scelestá, vae te! Quae tibi manet víta?	(15) scelestus, a, um lastbar, brottslig vae interjektion 've' tibi (dat. av tu) för dig maneo 2 vara kvar, återstå
(16) Quis nunc te adibit? Cui videberis bélla?	(16) ád-eo, adíre (b-futurum) gå till, besöka video 2 se; vidéberis (b-fut. pass. = synas) bellus, a, um vacker
(17) Quem nunc amabis? Cuius	(17) amo 1 älska cuius vems dico 3

esse dicéris?	säga; <i>cuius esse dicéris</i> (e-futurum pass.) 'vems skall du sägas vara'?
(18) Quem basiabis? Cui labella mordébis?	(18) basio 1 kyssa cui för vem..., på vem..., vems... labellum , i N läpp, jfr <i>labium</i> mordeo 2 bita
(19) At tu, Catulle, destinatus obdúra!	(19) destinátus, a, um beslutsam

ODI ET AMO

När det till slut stod klart för Catullus att hans tillbedda endast lekte med hans känslor, slets han mellan hat och häftig kärlek. Just följande distikon har kanske mer än andra dikter bevarat Catullus diktarnamn genom tiderna:

- (1) **Od(i) et amo. Quar(e) id faciam, fortasse requiris.**
 (2) **Nescio, sed fieri senti(o) et excrucior.**

(1) odi, odisse hata (endast perfektstammen finns, eg. jag har fattat hat till = jag hatar) quare varför; <i>faciam</i> konjunktiv i indirekt frågesats fortasse (adv.) måhända re-quíro, re-quisívi, re-quisítum 3 (<i>re + quaero</i> söka) söka efter, fråga
(2) nescio 4 inte veta sentio, sensi, sensum 4 känna, märka, följs av ack m. inf. fió, factus sum, fieri (oregelbundet verb) ske; 'jag märker att (det sker) det är så' ex-crucio 1 (<i>crux, crucis</i> F kors) pina, plåga

Ero. Potero

Esse 'vara' (stam *es/s*) bildar futurum oregelbundet: *ero* 'jag skall vara' Futurum av *posse* 'kunna' heter *potero* 'jag skall kunna' (ur **pot(e)-ero* 'jag skall vara mäktig').

ero jag skall vara	pótero jag skall kunna
eris du skall vara	póteris du skall kunna
erit han etc skall vara	póterit han etc skall kunna
érimus vi skall vara	potérimus vi skall kunna
éritis ni skall vara	potéritis ni skall kunna
erunt de skall vara	póterunt de skall kunna

Uppgift 6

Repetera först böjningen verben a) *volo* 'jag vill', b) *nolo* 'jag vill inte', c) *malo* 'jag vill hellre' i sjätte avdelningen! Ange sedan temaformerna för verben!

Futurum exaktum

När en romare skall beskriva en handling som skall ske i framtiden men före en annan handling i framtiden, använder han tempus *futurum exaktum*. Romaren tänker så här, för att ta ett exempel: 'Caesar skall ta en promenad, när han *skall ha ätit*.' Svensken säger enbart: 'Caesar skall ta en promenad, när han *har ätit*.'

Om en latinsk huvudsats har futurum, måste alltså dess bisats ha futurum (simplex eller exaktum). Bisatsens futurum simplex översätts då med svenskt presens, dess futurum exaktum med presens eller perfekt.

Latinskt futurum exaktum bildas genom att man till perfektstammen lägger till tempussuffixen *-ero, -eris, -erit, -érimus, -éritis, -erint* (jfr *cenávero, cenáveris, cenaverit* etc.). Notera i detta sammanhang att futurum exaktum och perfekt konjunktiv har vissa likheter: perfekt konjunktiv bildas nämligen genom att man till perfektstammen lägger suffixen *-erim, -eris, -erit* etc. (jfr *amáverim, amáveris, amáverit* etc.).

Latinska uttryck

1) Cum ad me véneris, navigábimus.	1) venio, veni, ventum 4 komma
2) Caesar cum cenáverit, ambulábit.	2) ceno 1 äta
3) Si male nunc est, non et olim sic erit. Horatius	3) si om male adv. dåligt est det är et även olim en gång; framdeles
4) Quod sumus hoc éritis. Fúimus quandóque quod estis. Claus Mortensens gravsten i S:t Petri kyrka i Malmö	4) hoc är korrelerat till <i>quod</i> : 'det som' quandóque (adv.) en gång
5) Donec eris felix, multos numerabis amicos. Tempora si fuerint nubila solus eris.*	5) donec så länge felix lycklig, här 'framgångsrik' número 1 räkna sum, fui, esse vara núbilus, a, um molnig, 'svår'

*Ovidius hade under sin landsflykt vid Svarta havet författat detta distikon. Det har sedermera huggits in på den svenska minnesstenen över Raoul Wallenberg i Budapest.

Uppgift 7

Böj imperfekt indikativ av *sum* jag är!

Uppgift 8

Böj perfekt indikativ av *prosum* jag gagnar !

GAUDEAMUS IGITUR härrör till stor del från 1200-talet och har under århundradenas lopp sjungits i olika versioner av kringvandrande studenter.

1 Gaudeamus ígitur, íúvenes dum sumus! Post iucundam iuventutem, post molestam senectutem nos habébit humus.	íúvenis, e ung dum medan iucundus, a, um ljuv, underbar iuventus, iuventútis F ungdom molestus, a, um besvärlig senectus, senectútis F ålderdom humus, i F mark, jord, här 'grav'
2 Ubi sunt qui ante nos in mundo fuére? Scándite ad súperos, vádite ad ínferos! Ubi sunt? Fuére.	ubi? var? fuére perfekt = fuérunt 'har varit' scando 3 stiga upp, klättra súperus, a, um befintlig överst, den som är i himlen vado 3 gå (ned) ínferus, a, um belägen nederst, den som är i underjorden
3 Vita nostra brevis est, brevi finiétur: venit mors velóciter, raptat nos atróciter, némini parçetur.	brevi (adv.) inom kort, snart mors, mortis F död velóciter (adv. till <i>velox, cis</i>) snabbt rapto 1 röva bort atróciter (adv. till <i>atrox, cis</i>) grymt nemo , ingen ; <i>nemini</i> dat. parco 3 skona; det oper. verbet följs av dativ
4 Vivat academia, vivant professores, vivat membrum quódlíbet, vivant membra quaélibet, semper sint in flore!	académia, ae F universitet memb-rum, i N lem, medlem (av akademien) quódlíbet N vilket det lyster, varje membra quaélibet N pluralis; växlingen till pluralis skämtsamt flos, floris M blomma, blomstring;
5 Vivant omnes vírgines fácales, formósae, vivant et mulíeres ténerae, amábiles, bonae, laboriósae!	virgo, vírginis F jungfru, flicka fác-ilis, e lätt, villig, trevlig formósus, a, um formskön, vacker et = etiam múlíer, mulíeris F hustru, kvinna tener, ra, rum öm amábilis, e älsklig laboriósus, a, um strävsam
6 Vivat et res publica et qui illam regit, vivat nostra civitas, Maecenatum caritas, quae nos hic protegit!	res pública F staten rego 3 styra cívitas, civitátis F stat, stad; här = universitet Maecénas, átis M mecenat cáritas, caritátis F kärlek, givmildhet hic (adv.) här pro-tego 3 skydda, jfr protektionism
7 Pereat tristitia, pereant osóres! Pereat díabolus, quívis antiburschius atque irrisóres!	per-eo (oregelbundet verb) gå under, dö; <i>pereat</i> pres. konj. osóres pl. hatare 'de som hata oss' antiburschius, i M studentfiende irrisor M förhånare

Lär in glosorna i högerspalten!

Uppgift 9

- a) Hur är rimmen (rad 1, rad 2, rad 3, rad 4) uppbyggda i diktens sju strofer?
 b) Vilka konjunktivformer kan du finna i texten?
 c) Vilka futurformer?

Futurum particip. Futurum infinitiv

A. Om man till perfektparticipstammen **laudat-** lägger **-urus, ura, urum**, får man ett *futurum particip*: **laudaturus, a, um** 'skolande berömma', 'som ämnar/skall berömma'. Futurum particip böjs som ett adjektiv efter första och andra deklinationerna.

Futurum particip av **sum, fui, esse** heter **futurus, a, um** 'kommande'.

Ave, Caesar, morituri te salútant!	Hell dig, kejsare, de som skall dö hälsar dig! (det rop varmed gladiatorerna hälsade kejsaren)
---	--

B. Kombinationen av *futurum particip* och infinitiven *esse* ger *futurum infinitiv*: **laudaturus, a, um esse** 'att ämna/skola berömma'.

Dicunt se pugnatos esse.	De säger att de skall kämpa.
Dixerunt se ad finem pugnatos esse.	De sade att de skulle kämpa till slutet.

C. Kombinationen av *futurum particip* och en böjningsform av *esse* ger omskrivningen **laudaturus sum** 'jag ämnar/skall berömma'. Denna omskrivning innebär avsikt till ett omedelbart förverkligande (= eng. 'I am going to').

Epistulam scripturus sum.	Jag ämnar/skall skriva ett brev.
Epistulas scripturi eramus.	Vi ämnade/skulle skriva brev.

DIES IRAE (de fyra första stroferna)

Dies irae fördes in i mässan under medeltiden. Den är sannolikt författad av Thomas av Celano på 1200-talet. Texten är nästan samtida med Dantes *Divina Comedia* där helvetet skildras med stor inlevelse. Enligt *Dies irae* är det Gud som dömer människan efter hennes jordeliv och det är med fruktan och bävan som människan ser fram mot domen. Domedagen beskrivs utförligt, liksom människans vädjan till domarens barmhärtighet.

Dies irae är en sekvens uppställd med strof och antistrof mot varandra (1 och 2, resp. 3 och 4, etc.). Versen består av åttastavingar med regelbundet fallande rytm. Läs vidare i 1986 års psalmbok, där sekvensens motiv finns i psalm 634. Lyssna på en inspelning av Mozarts Requiem i d-moll (K 626) före textstudiet!

<p>1. Dies irae, dies illa solvet saeculum in favilla teste David cum Sibylla.</p>	<p>ira, ae F vrede illa den där, 'den fruktade' solvo 3 (upp)lösa saeculum, i N sekel, 'värld'; favilla, ae F aska testis, is MF vittne, <i>teste David</i> (egennamnet oböjt i abl.) = enligt vittnesbörd av David</p>
<p>2. Quantus tremor est futurus, quando iudex est venturus cuncta stricte discussurus!</p>	<p>Quantus, a, um hur stor tremor, óris M darrning, här 'bävan' quando när iúdex, icis M (<i>iudicare</i> döma) domare stricte noga dis-cutio, dis-cussi, dis-cussum 3 skaka åtskils, undersöka; <i>discussurus</i> futurum particip 'för att pröva'</p>
<p>3. Tuba mirum sparget sonum per sepulchra regionum, coget omnes ante thronum.</p>	<p>tuba, ae F (domedags)basun spargo, sparsi, sparsum 3 sprida sepulchrum, i N grav regiones här 'alla länder' cogo, co-egi, co-actum 3 (con+ago) samla</p>
<p>4. Mors stupebit et natura, cum resurget creatura iudicanti responsura.</p>	<p>mors... et natura allt dött och allt levande stupeo, stupui, - 2 häpna re-surgo 3 resa sig, stiga fram crea-túra, ae F (<i>creare</i> skapa) skapelse respondeo, respondi, responsum 2 svara, stå till svars inför, följs av dat. <i>iudicanti</i> den dömande; <i>responsura</i> futurum particip i fem. till <i>creatura</i></p>